

アイルランド語におけるテンス・アスペクト体系

Notes on the Tense-Aspect System of Modern Irish

福澤清

Kiyoshi Fukuzawa

0. はじめに

小論では、特に、アイルランド語の進行相、完了相における固有の特徴に着目し、それがアイルランド英語(Hiberno-English)に具体的にいかなる影響を及ぼしているかを指摘する。議論の過程で必要と思われるケルト語特有の関連する現象にも触れていく。

まずは、アイルランド語に関するテンス・アスペクトについて概観する。

1. アイルランド語の動詞

アイルランド語の特徴の一つに、動詞で始まる、ということがある。アイルランド語にも、その他の言語同様、規則動詞と不規則動詞がある。規則動詞はすべての時制に同じ語幹 (root) が含まれるもので、不規則動詞は一般的に *is*, *tá* を含めると 12 個ある、とされている。

辞書には二人称単数 命令形 (例えば, *imigh*)で記載されている。

1. 1 規則動詞

アイルランド語には2つの活用 (Conjugation) がある。現在時制が *-ann*, *-eann* で終わるクラスと、*-áionn*, *-ionn* で終わるクラスである。

1) 第1活用

- a) 語幹が単音節語 (monosyllabic words) : *bris* (=break), *mól* (=praise)
- b) *áil* で終わる多音節語幹 (polysyllabic roots) 動詞, 及び他の多音節動詞 :

sábháil (=save)

1 a の現在時制

広子音 (broad consonant) : *mól* (=praise) *ól* (=drink)

狭子音 (slender consonant) : *bris* (=break), *cuir* (=put)

Broad

Slender

1sg.	mol <u>a</u> im	cuir <u>i</u> m
2sg.	mol <u>a</u> nn tú	cuir <u>e</u> ann tú
3sg.	mol <u>a</u> nn sé/sí	cuir <u>e</u> ann sé/sí
1pl.	mol <u>a</u> imid	cuir <u>i</u> mid
2pl.	mol <u>a</u> nn sibh	cuir <u>e</u> ann sibh
3pl.	mol <u>a</u> nn siad	cuir <u>e</u> ann siad

語尾に代名詞を含む -(a)im, -(a)imid 形は統合形 (synthetic forms), -(e)ann + tú/ sé/sí/sibh/siad は分析形 (analytic forms) という。同様の別の例を挙げる。

クラス 1 (Broad Consonants)		(Slender Consonants)	
ólaim	(I drink)	tuigim	(I understand)
ólann tú	(I drink)	tuigeann tú	(you understand)
ólann sé/sí	(he/she drinks)	tuigeann sé/sí	(he/she understands)
ólann muid*	(we drink)	tuigeann muid*	(we understand)
ólann sibh	(you drink)	tuigeann sibh	(you understand)
ólann siad	(they drink)	tuigeann siad	(they understand)
*ólaimid とも書く		*tuigimid とも書く	

2) 第2活用

a) -(a)igh で終わる多音節語幹動詞

b) -(a)il, -(a)in, -(a)ir, -(a)is で終わる多音節語幹動詞, 及び屈折系 (inflected forms) で短縮されている多音節語幹動詞

c) 他の幾つかの特殊な動詞

2 a の 現在時制

広子音系 cennaaigh (=buy)

狭子音系 cruinnigh (=gather)

	Broad	Slender	
1sg.	ceanna <u>a</u> im	cruinn <u>i</u> m	im <u>i</u> m (I leave)
2sg.	ceanna <u>a</u> ionn tú	cruinn <u>i</u> onn tú	im <u>i</u> onn tú (you leave)

3sg.	ceanna <u>í</u> onn sé/sí	cruinn <u>í</u> onn sé/sí	imíonn sé/sí (he/she leaves)
1pl.	ceanna <u>í</u> mid *	cruinn <u>í</u> mid	imíonn muid * (we leave)
2pl.	ceanna <u>í</u> onn sibh	cruinn <u>í</u> onn sibh	imíonn sibh (you leave)
3pl.	ceanna <u>í</u> onn siad	cruinn <u>í</u> onn siad	imíonn siad (they leave)
	* ceanna <u>í</u> onn muid とも書く		* im <u>í</u> mid とも書く

疑問文は、動詞の前に An を置く。l, m, n, r, s を除く子音で始まる動詞では、Urú (濁音化) を引き起こす。

An dtuigeann tú? (=Do you understand?) この An は、日常会話では発音されない傾向がある。母音で始まる動詞では Urú は引き起こさない。

An ólann tú beoir? (=Do you drink beer?)

英語の yes, no に相当するアイルランド語は無いので、答える時は、質問を良く聴いて同じ動詞を使用しなければならない。

An ólann tú tae? (=Do you drink tea?) Ólaim. (Yes./I do)

否定する時は、Ní を用いるが、l, n, r を除く子音で始まる動詞の前では、séimhiú を引き起こす。

Ní théim ansin go minic. (=I don't go there often)

母音で始まる動詞の場合、Ní は séimhiú を引き起こさない。

Ní ólann sé mórán anois. (=He doesn't drink much now)

過去時制

第1活用 カテゴリー 1 (A)

	Broad	Slender
1sg.	mh <u>o</u> l mé	chui <u>r</u> mé
2sg.	mh <u>o</u> l tú	chui <u>r</u> tú
3sg.	mh <u>o</u> l sé/sí	chui <u>r</u> sé/sí
1pl.	mh <u>o</u> lamar	chui <u>r</u> eanar
2pl.	mh <u>o</u> l sibh	chui <u>r</u> sibh
3pl.	mh <u>o</u> l siad	chui <u>r</u> siad

過去時制の場合、いつも緩音化 (Lenition =soft mutation, t, k, p→θ, x, f) が起こる。緩音化を摩擦音化 (Aspiration) が生じている、と見做す学者もいる。表記上は、

h- を挿入する.

h- を挿入する代わりに, アルファベットの上に Séimhiú [ʃé:v(i)u:] という点を打つ方式があるが, 現代表記は h- を挿入する方式を採用している.

* 緩音化

b->bh-, c->ch-, d->d^h-, f->fh-, g->gh-, m->mh-, p->ph-, s->sh-, t->th-

語頭が母音あるいは f で始まる場合, その前に d' が付加される. ól → d'ól, fág → d'fhág f の場合,

ólann (=drink) の例: d'ól mé (=I drank):

fanann の例: d'fhan mé (=I waited or stayed)

第一活用の過去形 形成法をもう少し詳しく説明すると, 現在時制語尾の -eann, -ann を除去し, l, n, r を除く子音で始まる動詞の場合, Séimhiú の h を付加する.

tuigeann =understand の例:

thuig mé	(I understood)	thuig muid	(we understood)
thuig tú	(you understood)	thuig sibh	(you understood)
thuig sé/sí	(he/she understood)	thuig siad	(they understood)

第 2 活用の形成法は, 現在時制接尾辞 -ionn, -a ionn を除去し, l, n, r を除く子音で始まる動詞に Séimhiú の h 及び, 接辞 -igh, -aigh を付加する.

カテゴリー 2 (A)

	Broad	Slender
1sg	cheannaigh mé (I bought)	chruinnigh mé
2sg.	chennaigh tú	chruinnigh tú
3sg.	cheannaigh sé/sí	chruinnigh sé/sí
1pl.	cheannaíomar	chruinníomar
2pl.	cheannaigh sibh	chruinnigh sibh
3pl.	cheannaigh siad	chruinnigh siad
[coinním]	choinnigh mé = I kept	

d' が母音もしくは f で始まる動詞の前に付加される. f の Séimhiú の h にも注意

[imigh] d'imigh sí = she left

[fiafraigh] d'fhiafraigh mé=I asked

疑問形は、Ar を動詞の前に置くが、これは子音で始まる動詞には Séimhiú を引き起こす。

Ar cheannaigh tú carr úr? (=Did you buy a new car?)

母音で始まる動詞の場合、変化はない。

Ar ór tú uisce beatha riamh? (=Did you ever drink shiskey?)

疑問文の答えには、代名詞は用いず、動詞を繰り返す。

Ar imigh Tomás inné? =Did Tomás leave yesterday?

D'imigh. =Yes./ He did.

Ar thuig tú an léacht? =Did you understand the lecture?

Thuig. =Yes./I did.

否定の時には、Níor が用いられ、Séimhiú を引き起こす。

Níor bhuail mé léi riamh. =I never met her

未来時制

現在時制語尾 -eann, -ann を取り除き、-faidh, -fidh を付加する。

第1活用

カテゴリー 1 (A)

	Broad	Slender
1sg.	molfaidh mé	cuirfidh mé
2sg.	molfaidh tú	cuirfidh tú
3sg.	molfaidh sé/sí	cuirfidh sé/sí
1pl.	molfaimid	cuirfidh
2pl.	molfaidh sibh	cuirfidh sibh
3pl.	molfaidh siad	cuirfidh si

同様の例：

[ólann=drink]

ólfaidh mé I will drink.

ólfaidh tú You will drink.

ólfaidh sé/sí He/She will drink

ólfaidh muid* We will drink.

ólfaidh sibh You will drink.

ólfaidh said They will drink

*ólfaimid としても書かれる。

[tuigeann=understand]

tuigfidh mé I will understand.

tuigfidh tú You will understand.

tuigfidh sé/sí He/She will understand.

tuigfidh muid* We will understand.

tuigfidh sibh You will understand

tuigfidh said They will understand.

*tuigfimid とも書かれる。

第2活用

現在時制語尾の-ionn, -aíonn を除去し、-óidh, -eoidh を付加する。

カテゴリー 2 (A)

[ceannaíonn=buy]	Broad	Slender
1sg.	ceann <u>ó</u> idh mé	cruinn <u>e</u> oidh mé
2sg.	ceann <u>ó</u> idh tú	cruinn <u>e</u> oidh tú
3sg.	ceann <u>ó</u> idh sé/sí	cruinn <u>e</u> oidh sé/sí
1pl.	ceann <u>ó</u> imid	cruinn <u>e</u> imid
2pl.	ceann <u>ó</u> idh sibh	cruinn <u>e</u> oidh sibh
3pl.	ceann <u>ó</u> idh siad	cruinn <u>e</u> oidh said

同様の例：

[imíonn=leave]

imeoidh mé、imeoidh tú、imeoidh sé/sí、imeoidh muid*、imeoidh sibh、imeoidh siad

imeoimid とも書かれる。

疑問文は、An を文頭に置くことによって形成されるが、子音で始まる動詞の場合、

urú を引き起こす.

An ndruidfidh tú an doras? =Will you close the door?

母音で始まる動詞では変化はない.

An éireoidh tú go luath? =Will you get up early?

否定文では、Ní が用いられ、子音で始まる動詞の場合 sémhiú が起こる.

Ní thuidgfidh sibh é. =You won't understand him.

母音で始まる動詞の場合、変化は無い.

Ní osclóidh sí an siopa. =She will not open the shop.

1. 2. 不規則動詞

二つの動詞 is, tá (=to be) を除けば 10 個の不規則動詞がある. 不規則であるというのは、各テンスに同じ語幹が含まれないからである.

beir (=cay/catch/be born), clois/cluin (=hear), déan (=do/make), abair (=say),

faigh (=get), feic (=see), ith (=eat), tabhair (=give), tar (=come), téigh (=go)

いずれも 2 人称単数命令形

現在時制

1sg.	beirim	déanaim [do]	cloisim/cluinim [hear]
2sg.	beireann tú	déanann tú	cloiseanntú/cluineann tú
3sg.	beireann sé/sí	déan sé/sí	clooiseansé/cluineann sé
1pl.	beirimid	déanaimid	cloisimid/cluinimid
2pl.	beireann sibh	déanann sibh	cloiseann sibh/cluineann sibh
3pl.	beireann siad	déanann siad	cloiseann siad/cluineann siad
1sg.	feicim [see]	ithim [eat]	tagaim[come] tugaim [give]
2sg.	feiceann tú	itheann tú	tagann tú tugann tú
3sg.	feiceann sé	itheann sé	tagann sé tugann sé
1pl.	feicimid	ithimid	tagaimid tugaimid
2pl.	feiceann sibh	itheann sibh	tagann sibh tugann sibh
3pl.	feiceann siad	itheann siad	tagann siad tugann siad

1sg.	faighim [get]	téim [go]
2sg.	faigheann tú	téann tú
3sg.	faigheann sé/sí	téann sé/sí
1pl.	faighimid	téimid
2pl.	faigheann sibh	téann sibh
3pl.	faigheann siad	téann siad

これらの動詞の語頭子音は、否定辞 ní に先行される時、緩音化される。語頭が母音であれば変化しない。

ní bheirim, ní thugaim, ní chloisim/chluinim, ní fheicim, ní thagaim, ní thugaim,
ní fhaighim, ní théim 但し, ní ithim

語頭が子音・母音のいずれであれ, an/go/nach に先行される時は、鼻音化(Eclipsis, Urúともいう)される。学者の中には Nasalization と呼ぶ人もいる。

* n-a-, n-e-, n-i-, n-o-, n-u-

b->mb-, c->gc-, d->nd-, f->bhf-, g->ng-, p->bp-, t->dt-
an mbeirim, go ndéanaim, nach gcloisim, an bhfeicim

但し, an が母音で始まる動詞に先行する時, Eclipsis は起こらない。

an ithim

deir (=say) :1sg. deirim, 2sg. deir tú, 3sg. deir sé/sí, 1pl. deiimid, 2pl. deir sibh, 3pl. deir siad

否定辞 ní に先行される時, d は緩音化されない。ní deirim

an/go/nach に先行される時, 常に Eclipsis が起こる。

an ndeirim, go ndeirim, nach ndeirim

1. 3. 繫辞(copula) と 実動詞 (Substantive Verb)

アイルランド語の繫辞は形として現在形・未来形, 過去形・条件法, 現在・仮定法の3つのテンスしか持たない。

繫辞:	現在形	過去形
肯定 (Affirmative)	is	ba

否定 (Negative) ní níor(bh)

疑問 (Interrogative) an ar(bh)

否定疑問 (Negative Interrogative)

nach nár(bh)

(1) Is amadán é an gasúr

copula fool he the boy

=The boy is a fool

(2) Is scoláire mé =I am scholar.

(3) Is múinteoir (i) Cáit. = Cáit is a teacher.

(4) is múinteoir (é) m'uncail=My uncle is a teacher.

「習慣的現在」とは、繰り返される行為を表すが頻度数には関係がない。英訳すると always, every などに翻訳されるものである。

(5) Bíonn Brid sa bhaile achan deireadh seachtaine.

(Brid is home every weekend.)

(6) Bíonn an bia i gcónaí go deas sa bhialann sin.

(The food is always nice in that restaurant.)

(7) Bím I gcónaí tuirseach maidin Dé Luain.

(I'm always tired on Monday morning.)

実動詞 :	現在形	未来形	過去形
肯定	tá	beidh/b'e:/	bhí/v'i:/
否定	níl	ní bheidh	ní raibh
疑問	an bhuil	an mbeidh	an raibh
否定命令	nach bfuil	nach mbeidh	nach raibh

実動詞 tá の現在時制

	肯定形 (positive)	否定形 (Negative)	an, go, nach の後
1sg.	táim/tá mé	nílim/níl mé	bhfuilim/bhfuil mé
2sg.	tá tú	níl tú	bhfuil tú
3sg.	tá sé/sí	níl sé/sí	bhfuil sé/sí

1pl.	táimid	nílimid	bhfuilimid
2pl.	tá sibh	níl sibh	bhfuil sibh
3pl.	tá siad	níl siad	bhfuil siad

習慣を表す現在時制 (habitual present tense)

		否定辞 ní の後	an, go, nach の後
1sg.	bím	bhím	mbím
2sg.	bí tú	bhíonn tú	mbíonn tú
3sg.	bíonn sé/sí	bhíonn sé	mbíonn
1pl.	bíimid	bhíimid	mbíimid
2pl.	bíonn sibh	bhíonn sibh	mbíonn sibh
3pl.	bíonn siad	bhíonn siad	mbíonn siad

未来時制

		否定辞 ní の後	an, go, nach の後
1sg.	beidh mé	bheidh mé	mbeidh mé
2sg.	beidh tú	bheidh tú	mbeidh tú
3sg.	beidh sé/sí	bheidh sé/sí	mbeidh sé/sí
1pl.	beimid	bheimid	mbeimid
2pl.	beidh sibh	bheidh sibh	mbeidh sibh
3pl.	beidh siad	bheidh siad	mbeidh siad

過去時制

1sg.	bhí mé	raibh mé
2sg.	bhí tú	raibh tú
3sg.	bhí sé/sí	raibh sé/sí
1pl.	bhíomar	raibhamar
2pl.	bhí sibh	raibh sibh
3pl.	bhí siad	raibh said

tá と is の違いを列挙する.

tá は物の存在場所、あるいは状態を示す.

(8) Tá sé thall ansin. (=It's over there.)

Tá sí an-deas. (=She's very nice.)

繫辞(copula) is の用法 :

i) 自己紹介

(9) Is mise Síle. (=I'm Síle.)

ii) 国籍

(10) Is Gearmánach mé. (=I'm German.)

iii) 職業

(11) Is leictreoir í. (=She's an electrician.)

iv) 嗜好(好き嫌い)

(12) Is fuath liom sacar. (=I hate soccer.)

v) 未知項目 : ある特定のことを行うのが誰であるか、述べる時

(13) Is í Máire an rúna í. (=Máire is the secretary. モイラが...)

vi) 最上級

(14) Is é Ian an duine is óige sa chlann. (=Ian is the youngest in the family.)

Is é Páras an chathair is mó sa Fhrainc. (=Paris is the biggest city in the France.)

vii) 人の性格、能力、特性について述べる時

(15) Is amhrána í. Maith í. Sorcha. (=Sorcha is a good singer.)

Is fear deas é Mark. (=Mark is a nice man.)

viii) 所有者

Is le Bernie an mála sin. (=That bag is Bernie's.)

Is liomsa é. (=It's mine.)

2.0 進行形

アイルランド語の進行相は、通例, tá(=be) + 主語 + 前置詞 ag (=at) + 動名詞 (Verbal Noun) [beidh + ag + 動名詞, beidh は未来形] という構文で表される。時に, é (または í) + ag + 動名詞の形式も観察される。

(16) Tá Seán ag scríogh chuig Anna.

be, present John at writing to Anna

(=John is writing to Anna.)

(17) Na bí ag rá an rúd seo!

Neg be present at saying the thing dem

(= Do not be saying this!)

(18) Tá cáca ag bácáil ag an tine ar feadh tamall bhig

[to: ko:ka eg bo:kó(i)l eg ən tʃínə er fæg təməl vɪg]

(=there is a cake at baking at the fire for a short space)

炉火で今しばらくパン菓子を焼いているところ。

(19) agus é ag bronnadh leis creideamh nua

[ágəs e: eg brónju: leʒ k(j)rédzu: nuə]

and be at bringing with him of faith new

(=with him bringing a new faith)

そして彼は新しい信仰をもたらすでしょう。

(20) Tá Niamh ag scuabadh an urláir.

(=Niav is sweeping the floor.)

(21) Tá Nóra agus Liam ag féachaint ar Róló, a mhadra ag ól uisce.

(=Nora and William are watching Rolo, their dog drinking water.)

(22) Tá sé ag dul.

(=He is at going.) [Hiberno English =He is going.]

(23) Tá mé ag dul go Londain Dé bAoine.

I'm going to London on Friday.

(24) Tá mé ag obair oíche Mháirt.

I'm working on Tuesday night.

(25) Tá mé ag imeacht arís tr áthnóna amárach.

I'm leaving again tomorrow evening.

3.0 完了形

アイルランド語の完了相の一つに、be 動詞の現在 + after + -ing という構文がある。

アイルランド英語にもこの影響が観察される。完了相を表すのに現代英語の Have + PP という形式は用いない、ということである。

(26) Tá an sagart óg i ndiadh a dtabhait isteach

[to: an ságart o:g i ni:ai: a tówortʃ istæx]

(=There is the priest young after their bringing them in.)

若い司祭様が持っていた。

(27) I'm after coming back from London.

(28) They were after breaking into a public house down the street.

(29) Aren't you after telling me?

(=Haven't you told me?)

4.0 結び

現代アイルランド語のテンスとアスペクトに関する動詞体系を図表化する。

(a) 継続相 (Continuous aspect)

現在	(Present)	tá	' he is...	
習慣的現在	(Habitual Present)	bíonn	' he usually is...	sé ag péinteáil
過去	(Past/Preterite)	bhí	' he was...	painting'
未完了	(Imperfect)	bhíodh	'he used to be...	
未来	(Future)	beidh	'he will be...	
条件法	(Conditional)	bheadh	'he would be...	

(b) その他の相

状態 実動詞 (Substantive Verb) + i + VN (Verbal Noun 動名詞)

完了 " + t(h)ar éis/i ndéidh + VN

近接未来 (Prospective) " + le (chum) + VN

以上、アイルランド語の特に進行相と完了相に着目して、そのアイルランド英語への影響について簡単ながら外観した。

アイルランド語は地域によって随分異なる。これらの方言上の更なる細かい相違点については別稿に委ねることとする。

例えば、繫辞 (copula) の方言分布

[Russell, P.1995 p.97]

(30)

type I	i) is scoláir mé	(I am a scholar.)
	ii) is múinteoir (i) Cáit	(Cáit is a teacher)
	iii) is múinteoir (é) m'uncail	(my uncle is a teacher)

type 2	tá me i mo scholáire	(I am a scholar, lit. I am in my scholar)
type 3	Scholáire atá ionam	(I am/have become a scholar, lit. a scholar is in me)

	type 1	type 2	type 3
Munster	(-)	+	-
Connacht	(-)	+	±
Donegal	+	+	+

参照文献

Dónaill, Éamonn Ó (1995) *Now You're Talking A Multimedia Irish Course for Beginners*, Gill & Macmillan, Goldenbridge, Dublin 8.

Kallen, Jeffrey. K. and Kirk John, M. (2001) “Aspects of the Verb Phrase in Standard Irish English: A Corpus-based Approach,” in Kirk, John. M. and Baoill Dónall P. eds. *Language Links: The Languages of Scotland and Ireland*, 59-79, Cló Ollscoil na Banríona Queen’s University Belfast 2001

Kirk, John. M. and Baoill Dónall P. eds.(2001) *Language Links: The Languages of Scotland and Ireland*, Cló Ollscoil na Banríona Queen’s University Belfast 2001

McGonagle Noel (1988) *Irish Grammar A Basic Handbook*, Hippocrene books, Inc. New York

三橋敦子・田代幸造・前田真利子・舟橋茂那子・醍醐文子 (1986) 『アングロ・アイリッシュ語法 解明へのアプローチ Gaelic Idioms in English』
大学書林

Ronan Patricia (2001) “Observations on the Progressive in Hiberno-English,” in Kirk, John. M. and Baoill Dónall P. eds. *Language Links: The Languages of Scotland and Ireland*, 43-58, Cló Ollscoil na Banríona Queen’s University Belfast 2001

Russell, Paul (1995) *An Introduction to the Celtic Languages*, Longman, • Linguistics • Library

Siadhail, Mícheál Ó (1996) *Learning Irish*, Yale University Press • New Haven and London